

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

УСЕНКО ОЛЕНИ ЮРІЙВНИ

на тему

«Державна інвестиційна політика формування людського капіталу»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження. У контексті трансформаційних процесів національної економіки та зростаючої ролі знань, інтелекту і здоров'я як базових елементів продуктивності праці, формування ефективної державної інвестиційної політики щодо людського капіталу набуває критичного значення. Людський капітал сьогодні розглядається не лише як фактор економічного зростання, а як ключовий стратегічний ресурс на шляху до стійкої модернізації соціально-економічної системи. В умовах дестабілізації зовнішнього середовища, зумовленої збройним конфліктом, руйнуванням інфраструктури, депопуляційними процесами, деформацією ринку праці та інституційною фрагментованістю, питання збереження, відтворення та розвитку людського потенціалу стає пріоритетним у державній політиці.

Посилення глобальних викликів, інституційна невизначеність, демографічне старіння населення, посилення міграційної мобільності та втрата кваліфікованої робочої сили призводять до зменшення потенціалу економічного відновлення, що знижує конкурентоспроможність держави у середньостроковій та довгостроковій перспективі. Забезпечення соціальної згуртованості, економічної стабільності та інноваційного прориву вимагає системного перегляду ролі держави у процесах інвестування в освіту, охорону здоров'я, професійну підготовку, науку, а також створення умов для стимулювання інтелектуального повернення і запобігання відтоку молоді за кордон. У цьому контексті дослідження, присвячене удосконаленню

державної інвестиційної політики формування людського капіталу, є надзвичайно актуальним і відповідає стратегічним орієнтирам відновлення та стійкого розвитку національної економіки. Його результати мають високу практичну значущість як для формування довгострокових державних стратегій, так і для адаптації системи державного управління до сучасних викликів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Роботу виконано відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2022 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки., схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 р. № 756-р; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.06.2020 р. №454, та наукової теми кафедри соціально-економічних наук Навчального-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Національна економіка та інфраструктурні проекти» (реєстраційний номер 0120U104371).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертаційна робота вирізняється високим рівнем методологічної строгості й аналітичної репрезентативності. У дослідженні застосовано широкий спектр сучасних наукових методів, зокрема економетричне моделювання, багатофакторний регресійний аналіз, сценарне прогнозування, кореляційно-регресійні побудови, методи структурно-функціонального аналізу, індикативного моделювання та контент-аналізу нормативно-правових актів і стратегічних документів. Використання зазначених методів дозволило всебічно дослідити динаміку та структурні характеристики людського капіталу, виявити закономірності його

формування під впливом державної інвестиційної політики та окреслити напрями її оптимізації в умовах воєнного стану і в післякризовий період.

Усі наукові положення та узагальнення логічно пов'язані з поставленими завданнями й відповідають меті дослідження. Висновки є переконливими, коректно виведеними на підставі проведеного аналізу та підтверджуються даними вітчизняної й міжнародної статистики. Рекомендації, сформульовані в дисертації, мають практичну спрямованість і можуть бути адаптовані для потреб державної інвестиційної стратегії у сфері людського капіталу, що є підтвердженням високого ступеня їх обґрунтованості.

Наукова новизна. Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування державної інвестиційної політики у сфері розвитку людського капіталу та розробленні комплексних стратегічних механізмів її реалізації в умовах трансформації соціально-економічного середовища. У межах дисертації здобуто низку результатів, що мають ознаки наукової новизни.

Вперше: – запропоновано парадигму багаторівневого адаптивного регулювання розвитку людського капіталу в умовах демографічної кризи, що ґрунтується на поєднанні освітньої, соціальної та міграційної політик, із застосуванням інструментів стимулювання професійного зростання, оновлення когнітивного потенціалу та підтримки демографічного відтворення шляхом економіко-інституційного впливу; – розроблено концептуальну модель формування синергії між інвестиційною, освітньою та міграційною політиками як системного механізму подолання викривлень у розвитку трудового потенціалу, що враховує ризики втрати кваліфікованих кадрів, проблеми симулятивного знання, а також недосконалість систем мотивації до інтелектуального зростання.

Подальшого розвитку набули: – обґрунтування причинно-наслідкових зв'язків між державною політикою та формуванням людського капіталу, з акцентом на подвійній ролі держави як провайдера базових соціальних

послуг і як інституційного модератора, що формує правила гри на ринку інтелектуальних ресурсів; – трактування інвестицій у людський капітал як чинника структурної перебудови економіки, що активізує інноваційні процеси, формує інституційну стійкість до зовнішніх викликів та забезпечує соціальну згуртованість за рахунок гендерно-інклюзивного і регіонально-орієнтованого підходів; – теоретичне переосмислення підходів до оцінювання людського капіталу у системі національних рахунків, з урахуванням інверсійного розвитку концептуальних основ і аналітичного інструментарію, де визначальним є перехід від суто кількісного до вартісного та поведінкового виміру; – обґрунтування необхідності інтеграції компетентнісного, інноваційного, інклюзивного, регіонального та демографічного підходів у стратегічне планування інституційної політики щодо розвитку людського капіталу, що підвищує її адаптивність до глобальних трансформацій і технологічних змін.

Удосконалено: – теоретико-методологічні положення щодо формування людського капіталу шляхом інтеграції інвестиційних інструментів державної політики у процеси його розвитку, з урахуванням сучасних змін на ринку праці та технологічної модернізації виробництва; – підходи до побудови прогностичних моделей динаміки економічного зростання, що ґрунтуються на кількісній оцінці ефективності державних інвестицій у розвиток освіти, охорони здоров'я, культури та спорту як ключових складників людського капіталу; – систематизацію основних викликів, пов'язаних із молодіжною та освітньою міграцією, із подальшим обґрунтуванням інтегрованої моделі адаптації інвестиційної політики до умов глобальної мобільності, яка включає механізми стимулювання репатріації кваліфікованих кадрів, підтримки освітніх інвестицій та формування інституційних передумов для збереження та розвитку людського потенціалу в межах національного простору.

Структура і зміст дисертації. Дисертаційне дослідження логічно структуроване, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку

використаних джерел та додатків. Кожен із розділів виконує функцію послідовного розкриття змісту досліджуваної проблематики: від концептуалізації теоретичних основ до формулювання прикладних механізмів реалізації інвестиційної політики щодо формування людського капіталу.

У першому розділі розкрито еволюцію наукових підходів до визначення сутності людського капіталу, систематизовано теоретико-методологічні засади інвестиційної політики держави у цій сфері, з урахуванням глобальних викликів, демографічних трансформацій та соціоекономічної поляризації. Акцент зроблено на інституціональних та ціннісних характеристиках людського капіталу як категорії, що одночасно належить до економічної та соціогуманітарної парадигми.

Другий розділ присвячено аналізу поточного стану та тенденцій реалізації державної інвестиційної політики у сфері розвитку людського капіталу в Україні. Авторка здійснила глибокий аналіз статистичних даних, нормативної бази, механізмів фінансування ключових сфер (освіти, охорони здоров'я, культури), а також дослідила вплив демографічних чинників на формування якісної структури людського ресурсу. Здійснено кількісне оцінювання ефективності державних інвестицій у людський капітал та запропоновано індикатори для моніторингу результативності інвестування.

У третьому розділі дисертаційної роботи зосереджено увагу на обґрунтуванні стратегічних напрямів удосконалення державної інвестиційної політики з урахуванням потреб формування та розвитку людського капіталу. Представлено авторську концепцію адаптивної інвестиційної політики, орієнтованої на підвищення ефективності державних витрат у соціальній сфері, зокрема в галузях освіти, охорони здоров'я та професійної підготовки. Особливий акцент зроблено на впровадженні інструментів стратегічного управління, які дозволяють узгодити короткострокові й довгострокові цілі розвитку та забезпечити результативну трансформацію кадрового потенціалу. Запропоновані практичні рекомендації мають системний

характер і передбачають синергійне поєднання інвестиційних важелів із механізмами інституційного реагування на глобальні виклики, що забезпечує наукову й прикладну цінність одержаних результатів.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані у розробці державних стратегій розвитку людського капіталу, удосконаленні інституційної моделі регулювання інвестицій у сфері освіти, науки та охорони здоров'я, формуванні регіональних програм підтримки зайнятості та професійного розвитку. Практична цінність підтверджується можливістю адаптації авторських пропозицій до умов воєнної трансформації ринку праці.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Результати дослідження викладено у 8 наукових працях, з яких 5 – статті у наукових фахових виданнях України; 3 – матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій – 3,15 друк. арк., з яких особисто авторів належить 3 друк. арк., що повністю відображають зміст роботи.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей та результатів без оформлення належного цитування.

Таким чином, вважаємо, що у дисертаційному дослідженні відсутнє порушення академічної доброчесності.

Зауваження до змісту дисертаційної роботи. Хоча дисертація характеризується високим рівнем аналітичності, теоретичної обґрунтованості, практичної значущості, вбачаємо за доречне виділити ряд дискусійних аспектів роботи, що виходять з нашої наукової позиції:

1. Авторка ґрунтовно висвітлює інструментарій реалізації державної інвестиційної політики, однак було б корисно розмежувати короткострокові та довгострокові ефекти запропонованих підходів. Такий поділ дозволив би

чіткіше унаочнити, які елементи політики спрямовані на швидке реагування на демографічні чи соціальні виклики, а які - на перспективне відтворення людського капіталу. Це б надало структурної глибини дослідженню й сприяло б більшій прогностичній цінності запропонованих рішень.

2. Побудована модель множинного (багатофакторного) кореляційно-регресійного аналізу (розділ 2.2) є статистично переконливою та демонструє сильний зв'язок між інвестиціями в освіту, охорону здоров'я та зростанням ВВП. Водночас доцільним виглядало б окремо підкреслити, що негативний знак коефіцієнта при інвестиціях у сферу мистецтва, спорту та відпочинку, ймовірно, відображає не їхній деструктивний ефект, а специфіку часових лагів та непрямой окупності таких витрат. Це дозволило б уникнути можливої хибної інтерпретації результатів та посилити методологічну зваженість висновків.

3. У роботі логічно обґрунтовано роль діаспори та програм повернення висококваліфікованих фахівців як джерела поповнення людського капіталу. Водночас варто було б коротко окреслити бар'єри для ефективної реінтеграції таких спеціалістів після повернення: зокрема, недовіру до державних інституцій, обмежену інфраструктуру інноваційного підприємництва або невідповідність внутрішнього ринку праці міжнародному досвіду мігрантів. Включення цього аспекту посилило б прикладну частину аналізу та дозволило б розглядати реінтеграційні програми не лише як інструмент повернення, а як комплексну політику з утримання людського капіталу.

4. У підрозділі 3.1, де розглядається симулякризація знань, слушно порушено проблему фіктивізації людського капіталу, однак можна було б поглибити аналітичний ракурс через вивчення механізмів формування подібних практик у державному секторі. Акценти, зроблені переважно на освітньому середовищі, є влучними, проте паралелі з управлінською або науковою сферами дозволили б розширити контекст дослідження. Це дало б змогу продемонструвати, що симулякризація не є лише наслідком освітньої

девальвації, а й структурною проблемою взаємодії між знанням і політикою розвитку.

5. У частині дослідження, присвяченій стратегічному управлінню людським капіталом, було б доречно акцентувати, наскільки специфіка кризового періоду (зокрема, військових дій) змінює акценти стратегічних пріоритетів у цій сфері. Зміст підрозділу побудовано з урахуванням загальносистемних підходів до людським капіталом. Водночас більш виразна присутність антикризової логіки — як тимчасового, але впливового чинника — могла б підсилити аргументацію щодо адаптивності стратегій в умовах нестабільності.

Висновок. Дисертаційна робота Усенко Олени Юріївни є завершеним науковим дослідженням, яке має як вагому наукову новизну, так і високу практичну значущість. Робота відповідає вимогам до дисертаційних досліджень, передбаченим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Декан факультету економічних
відносин та фінансів ДБТУ
д.е.н., проф.

Т.Ф. Ларіна

Підпис *Ларіна Т.Ф.*
ЗАСВІДЧУЮ
Керівник відділу діловодства ДБТУ
Г. Дієв